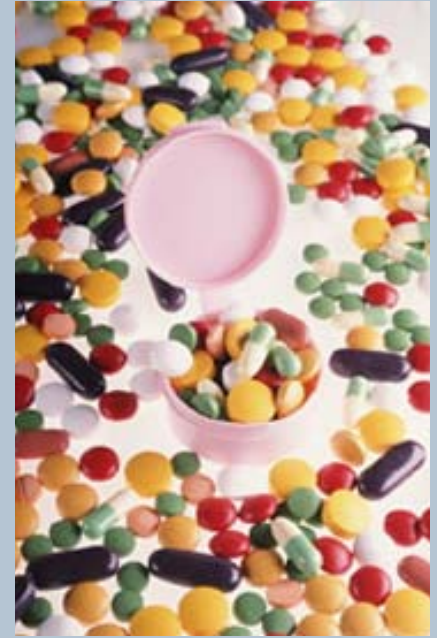

GYÓGYSZEREK

Gyógyszernek tekintünk minden olyan anyagot, amelyet

- az élő szervezet befolyásolására gyógyászati céllal alkalmazunk, vagy
- a betegség megállapítása céljából az élő szervezetbe juttatunk, vagy
- a betegség megelőzése céljából használunk

prevenció + diagnózis + terápia

A beteg azt mondja: - Fáj a torkom!

Erre az orvos:

Kr.e. 2000: Tessék, edd meg ezt a gyökeret!

Kr.u. 1000: Az a gyökér pogány dolog, mondj el egy imát!

Kr.u. 1850: Az az ima babonáság, idd meg ezt az elixirt!

Kr.u. 1940: Az az elixir kígyóolaj, nem tesz jót, nyeld le ezt a pirulát!

Kr.u. 1985: Az a pirula hatástalan, vedd be ezt az antibiotikumot!

Kr.u. 2003: Az az antibiotikum nem természetes! Tessék, itt egy gyökér.....

Gyógyszerek felosztása

eredetük szerint

- ásványi (vazelin, paraffin, NaCl)
- állati (csukamájolaj, méhviasz)
- növényi (kamilla, csipkebogyó, stb.)
- szintetikus (kémiai, mikrobiológiai eá.)
- félszintetikus (természetes alapanyagból)

hatáserősség alapján

- "nem erős hatású szerek"
- "erős hatású szerek"
- "altatószerek"
- "mérgek"
- "kábítószerek"

hatásuk alapján

hatóanyag

felhasználási terület

embergyógyászati

állatgyógyászati

használat módja

gyógyszerforma: a hatóanyagból megfelelő technológiai eljárással közvetlen felhasználásra alkalmas készítmény

A gyógyszerformák alkalmazási helye és módja

alkalmazási hely	alkalmazási mód	gyógyszerforma
szájüreg	orális (szájban, pl. nyelv alatt)	szublingvális tablettá
szájon át. a gyomor-bél traktus	per os, vagyis perorális alkalmazás	oldatok, pirulák, drázsék, stb.
végbél	per rectum, vagyis rektális alkalmazás	végbélkúpok, klizmák
hüvely (vagina)	vaginális	hüvelygolyó (globulus), hüvelykúp (ovulum)
izom	intramuszkuláris (i.m.)	injekciós oldat
vivőér (vena)	intravénás (i.v.)	injekció vagy infúzió
hörgők és alveolusok	inhaláció	inhalasolum, aerosolum

injekció: ne legyen kellemetlen

kúp: ott olvadjon, ahol kell

tablettá: drázsé, kapszula

ne legyen rossz ízű

megfelelő helyen oldódjon

retard

A gyógyszer megítélése

hatásszélesség (jó, ha nagy!) = káros következmény nélkül még eltűrhető adag - gyógyító adag

terápiás index (jó, ha kicsi!) = dosis curativa/dosis tolerata

A gyógyszer további sorsa a szervezetben, farmakokinetikai viselkedés

Liberáció (felszabadulás a gyógyszerformából)

Abszorpció (felszívódás)

Disztribúció (megoszlás a szövetnedvekben)

Metabolizáció (átalakulás, lebomlás van-e)

Elimináció (kiürülés)

Response (biológiai válasz)

Gyógyszergyártás

1. hatóanyag előállítása

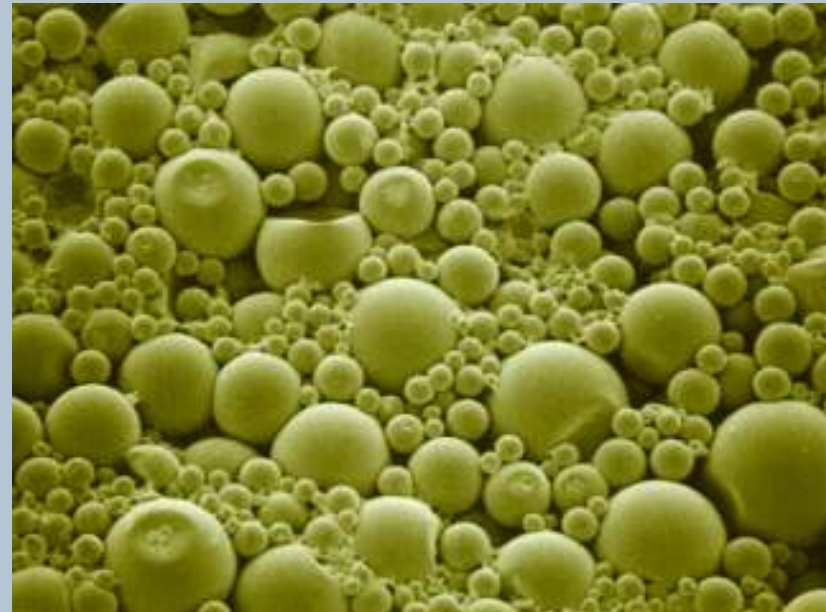
2. gyógyszerforma előállítása

segéd- és vivőanyagok (fiziológias hatásuk nincs,
ugyanakkor fontosak)

• felszívódás → mikrokapszula

acetil-szalicilsav: ASPIRIN fájdalom- és lázcsillapító

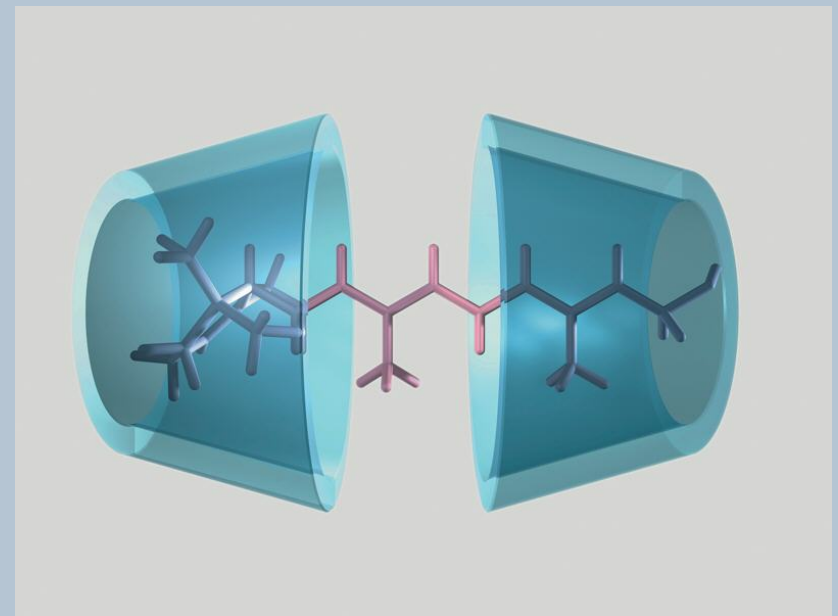
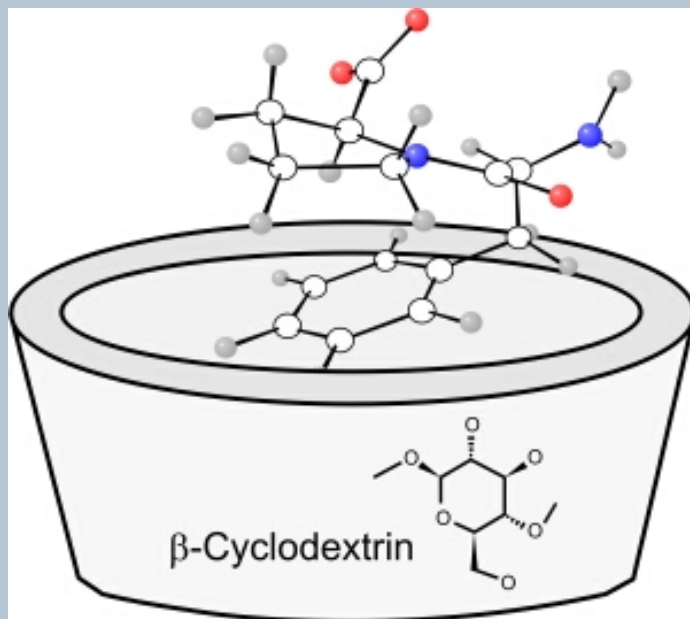
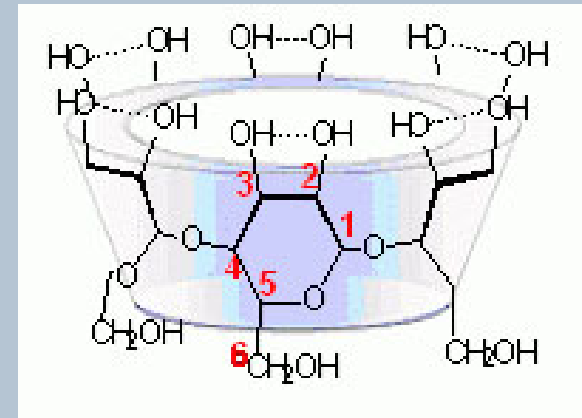
mikrokapszulás acetil-szalicilsav : COLFARIT trombózis ellen

- hatás elnyújtása → ciklodextrin

ciklodextrin szerepe
(összekapcsolt glükóz gyűrűk)

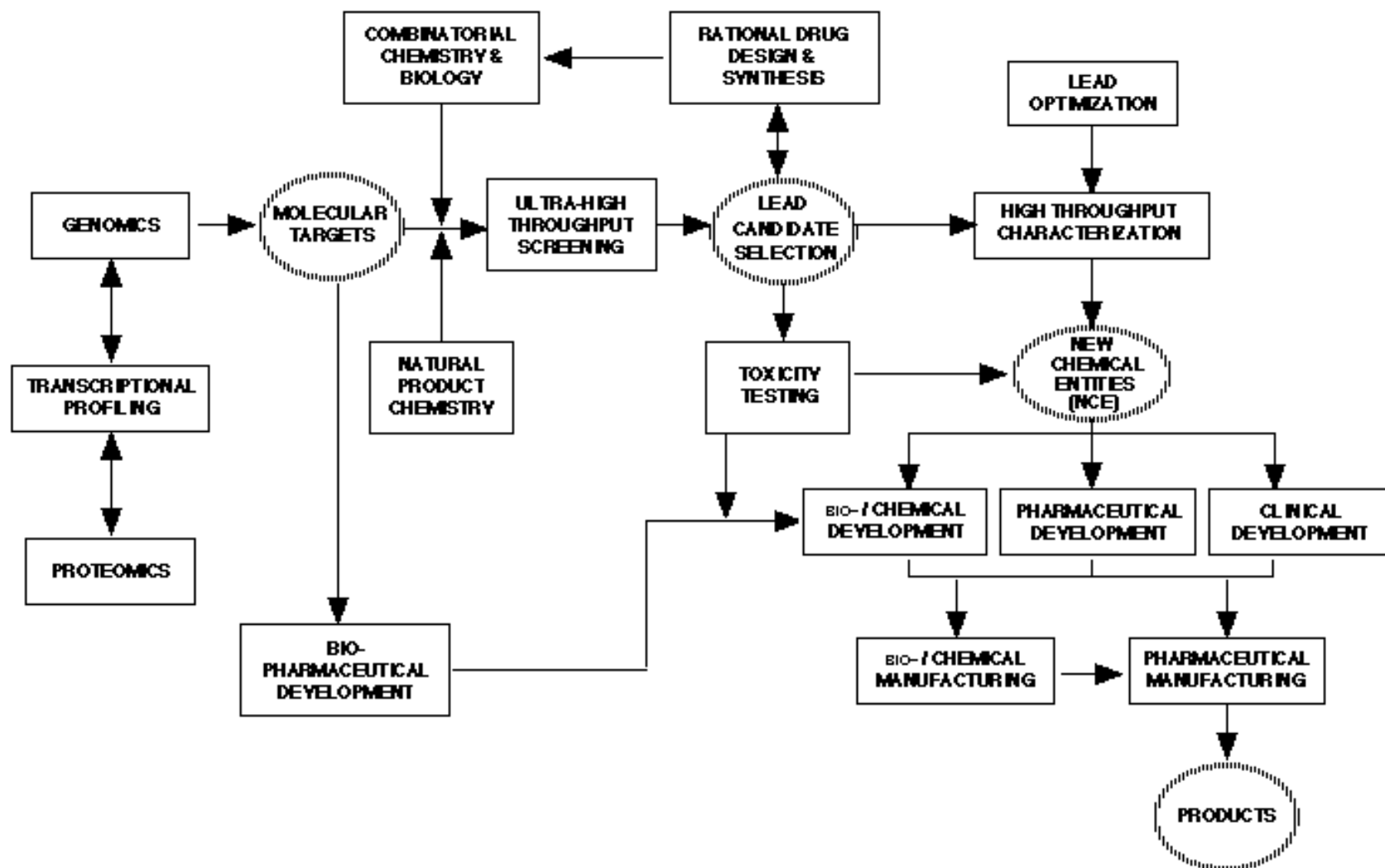
- bomlékony vegyületek stabilizálása
- folyadékból kristályos
- kellemetlen szagok eliminálása
- oldhatóság növelése (kívül poláros, belül apoláros)

MODERN PHARMACEUTICAL DISCOVERY AND DEVELOPMENT PROCESS

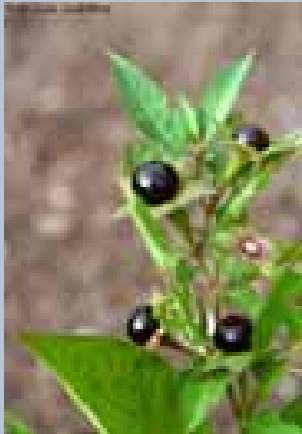

Gyógyszerek csoportosítása hatásuk szerint

- központi idegrendszerre (érzéstelenítő, altató-, nyugtató- és izgatószer, relaxánsok)
- vegetatív idegrendszerre, izmokra (helyi érzéstelenítők, görcsoldók)
- vérkeringésre, légzésre (vérnyomás $\uparrow, \downarrow$; értágítók, érszűkítők, köhögéscsillapítók)
- emésztésre (epehajtó, emésztést elősegítő)
- anyagcserére (vitaminok, hormonok (fogamzásgátló), cukorbetegség)
- bőrgyógyászati szerek
- kórokozókra (fertőtlenítő szerek, antibiotikumok, féreghajtók, antimikotikumok)
- daganatos betegségekre (citosztatikumok)

Alkaloidok

- N-tartalmú, bázisos tulajdonságú szerves vegyületek
- hőre, fényre érzékenyek
- növények szekunder anyagcseréjének termékei
- fiziológias hatás   gyógyszerek, gyógyszer alapanyagok

Atropa belladonna

Atropin

nadragulya növényből

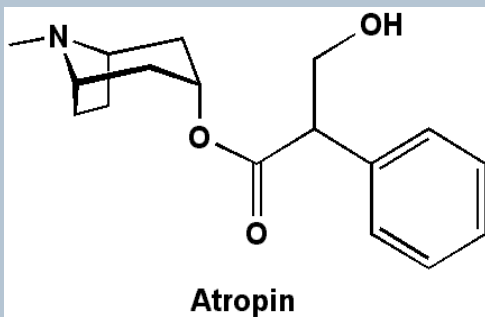
atroposz: élet fonalát elvágja → mérgező

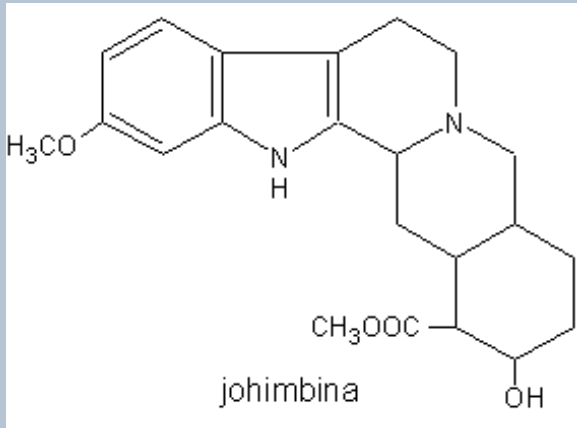
pupillatágító

nyugtató (betiltva!)

arcfesték volt (piros)

Származéka: Troparin, Meristin, Bilagit

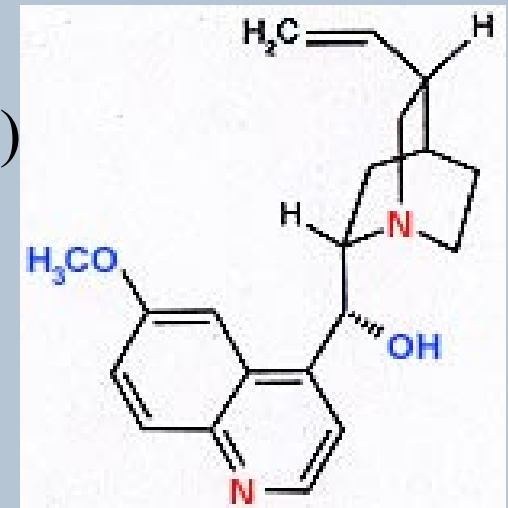
Johimbin

yohimbe fából
szerelmi bájjal

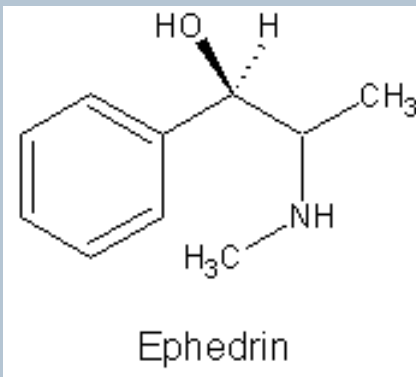

Kinin

kínafa alapon
(kimain, cinkonin és cinkonidin is)
malária ellenes szer
(lázcsillapító)
(fájdalomcsillapító)

Efedrin

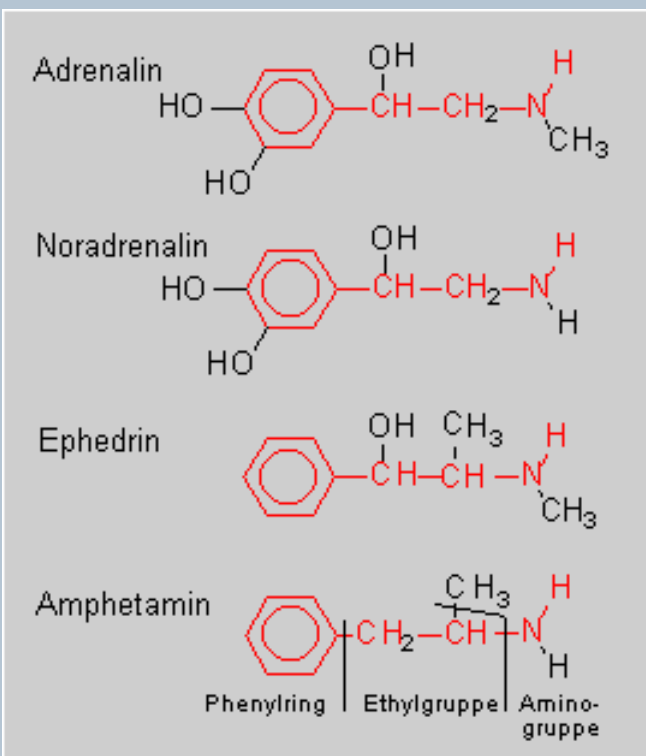

Ma Huang (*Ephedra distachya*)
növényből v. bioszintézissel
keringésre hat
(orrcsepp)

Amfetamin(ok)

Emeli a vérnyomást, növeli a pulzus-
számot, fokozza az anyagcserét, csök-
kenti a szellemi és
fizikai fáradtságot,
erős étvágycsökkentő
hatása van
Extasy, Speed

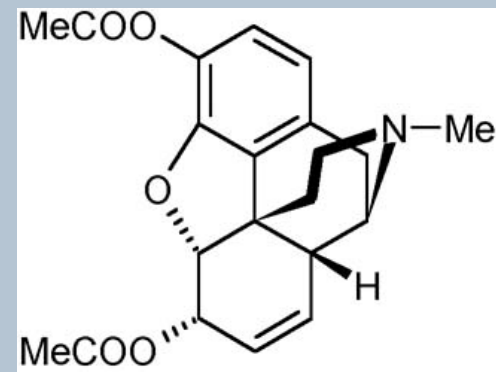
Mák (*papaver somniferum*) → **Ópium** (>25 alkaloid)

Görögországban nemcsak a legtöbbet használt orvosság volt, hanem kultikus célból templomokban füstölőként alkalmazták; kábítószerként pedig orgiákon, lakomákon, misztériumokon használták. A **mák** városa Mekon, az ópium-készítés központja Ciprus, Aphrodité szigete volt.

- fenantrén váz: morfin, kodein és tebain
- benzilizokinozil váz: papaverin, narkotin, narcein

Morfin: pszihésen könnyed, színes hallucinációkat idéz elő, eleinte serkeni a szellemi munkát is; hatása hamar elmúlik, majd mély alvásba torkollik; néhány hét alatt erős testi függőség.

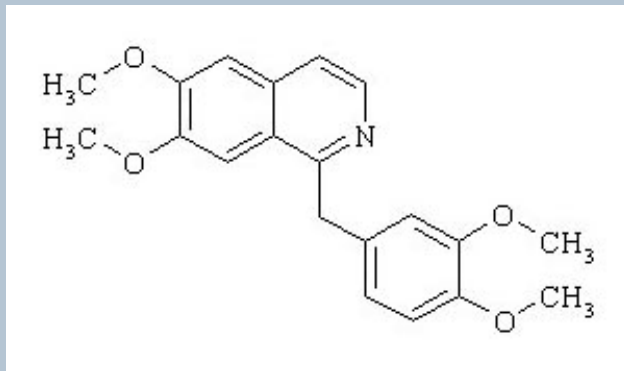
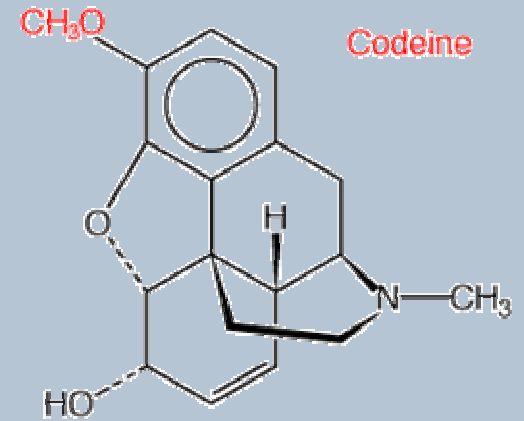
fájdalomcsillapító gyógyszer

heroin

Kodein

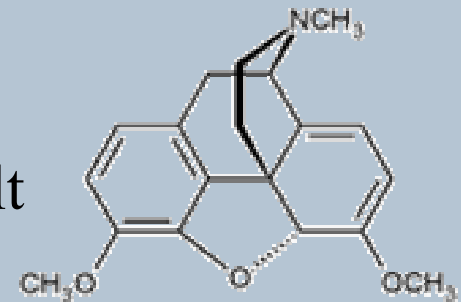
morfin metilétere
gyengébb, kevésbé toxikus
köhögéscsillapító
Erigon szirup, Radipon tabl.
Meristin kúp

Papaverin

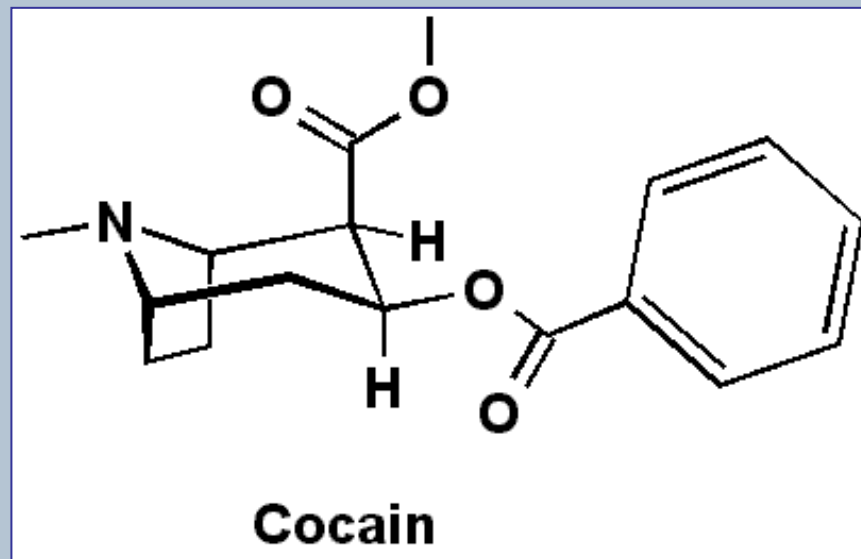
görcsoldó (gyomor, bél, epe, stb.)
Troparin, Bilagit, Meristin
impotencia kezelése

Tebain: elsősorban intermedierként használt

Kokain

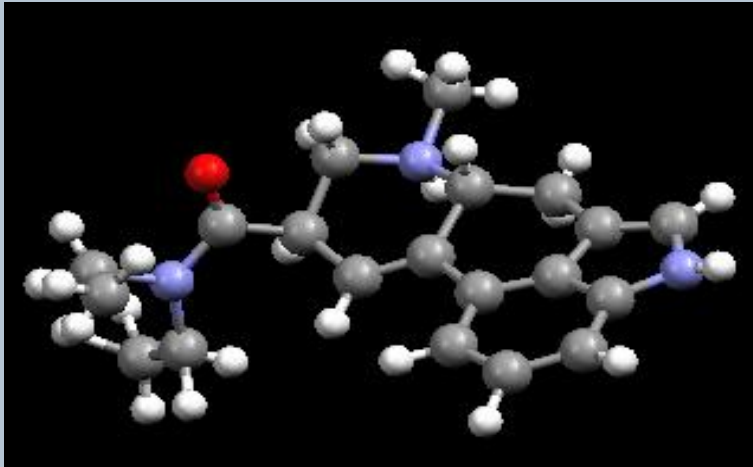
- forrás: kokacserje (Erythroxylon Coca)
- természetes lelőhelye: Peru, Bolívia, Brazília, Kolumbia
- már az inkáknál is léteztek kokaültetvények
- mai napig is használják az őshonos, magaslaton élő indiánok a munkaerő és munkakedv növelésére
- a drogok közül a legerősebb pszichikai függőség okozója
- hidrokloridja: anasztéziológia

LSD (lizergsav-dietil-amid)

mesterséges

1938-ban a Sandoz kutatólaboratóriumában szintetizálták először, ma is folynak gyógyszerkutatások

Purin alkaloidok: koffein, teofillin, teobromin
előfordul: tea, kávé, kakaó, cola

- központi idegrendszerre stimuláló hatás
  - relaxálja a simaizmot
  - fokozott gyomorsav kiválasztást eredményez
- felhasználás:
- élvezeti szerek
  - gyógyszerek (Quarelin, Saridon, Coldrex, Aspirin forte, stb.)

teacserje

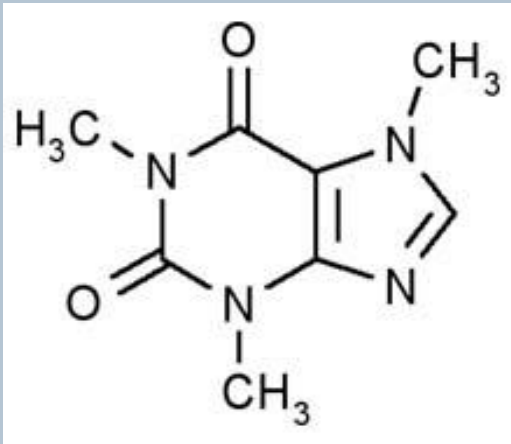
kakaóbab

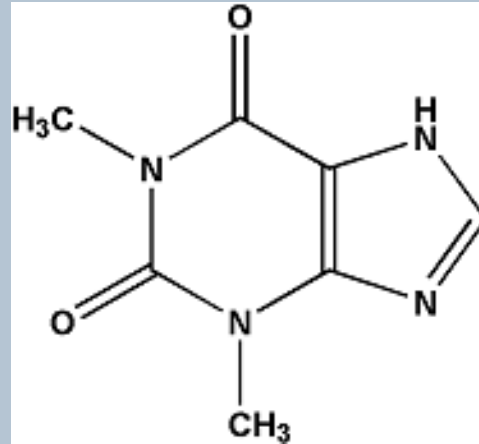
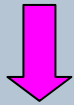
kávébab

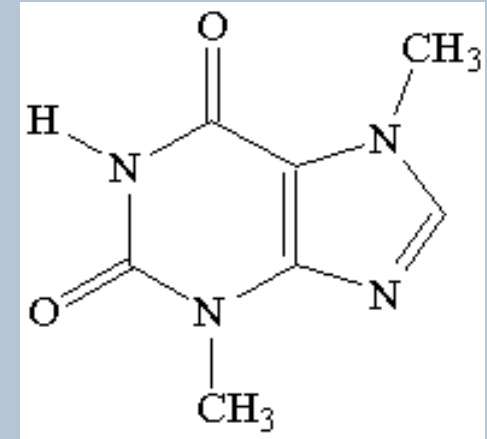
kóladió

koffein

teofillin

teobromin

koffeinfogyasztás: fele kávéban, fele gyógyszerben

terápiák: fejfájások, fájdalomcsillapítók kiegészítő hatóanyaga

kis súlyú újszülöttek légzésleállásakor

napi átlagos fogyasztás 250 mg, „nagyfogyasztók” >600 mg

5-10 g → azonnali halál ... szorongás, alvászavar

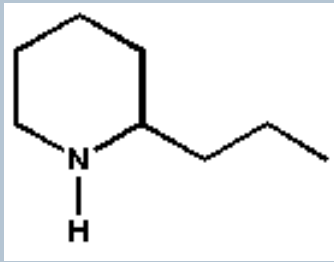
felszívódás nagyon jó: hatás 15-120 perc után maximális

félélettartam felnőtt – 2,5-4,5 óra

újszülött – 50-130 óra

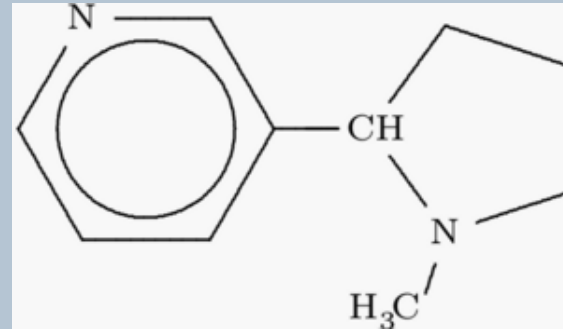
Koniin

Conium maculatum (bőrök)
halálos mérreg (0,15 g)
Szókratész halála (i.e. 399)

Nikotin

dohány
halálos mérreg (50 mg)
a heroinhoz mérhető függőséget okoz
növényvédőszer

Láz- és fájdalomcsillapítók

Aspirin

legelső ipari méretben előállított gyógyszer
legnagyobb mennyiségben fogyasztottak egyike
holdutazás (Apollo 11): egyetlen fájdalomcsillapító

Története:

fűzfakéreg kivonat - 2400 éve Hippokratész

középkorban betiltották - kell a vessző (kosárfonás)

Napoleon blokádja - nincs kinin előveszik a fűzfakérget

1828 - tiszta szalicin

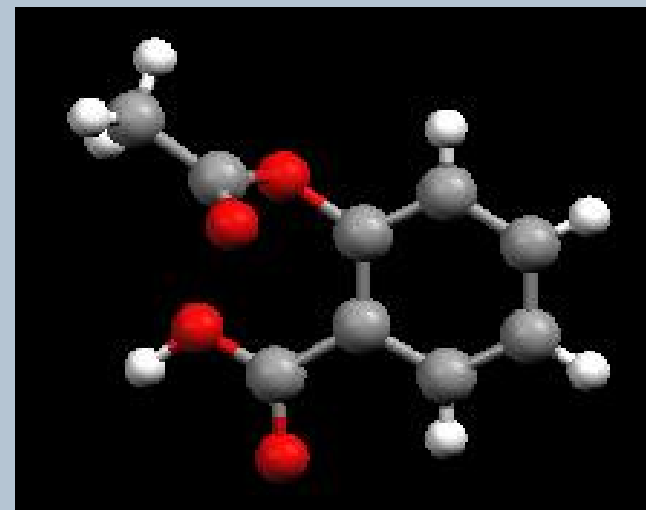
1838 - tiszta szalicilsav

1859 - szintetikus előállítás

1897 - acetyl-szalicilsav (Bayer)

Felix Hofmann (apja reumás)

1899 - szabadalom

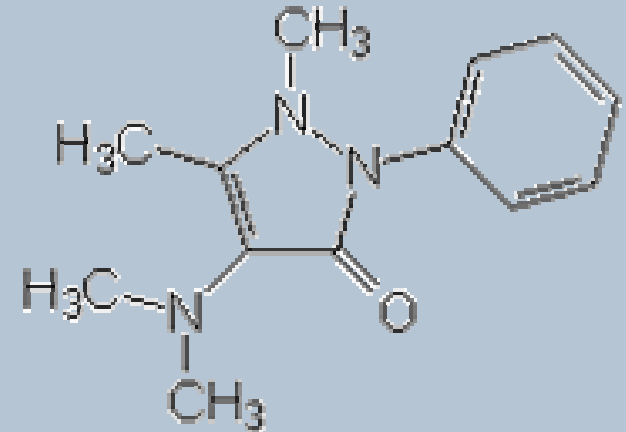

Hatás: láz- és fájdalomcsillapító
reumaellenes szer (bélben oldódó)
baktériumölő (tartósítás)
késlelteti a véralvadást infarktus ellen
rák ellen ???
szalicilsav bőrgyógyászat (fertőtlenítés, hámlasztás)

Amidazophen, Aminophenazon

Algopyrin, Quarelin, Novalgin stb.

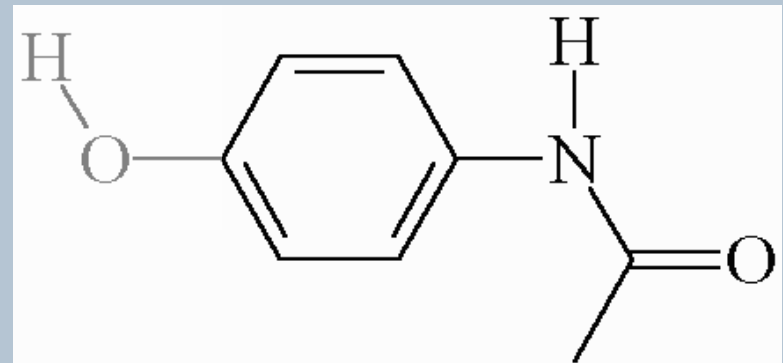

Paracetamol (Európa)

Acetaminophen (USA)

Rubophen, Panadol, Saridon, stb.

Acetanilid: kb 100 éve tévedésből keverték egy beteg gyógyszerébe
→ fájdalomcsillapító, de toxikus
→ OH-csoporttal módosított vegyület
Tylenol: acetaminophen + kodein

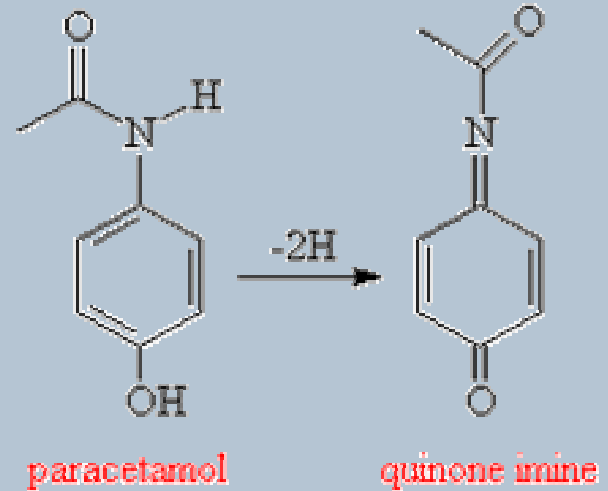

acetaminophen

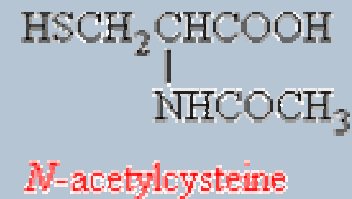
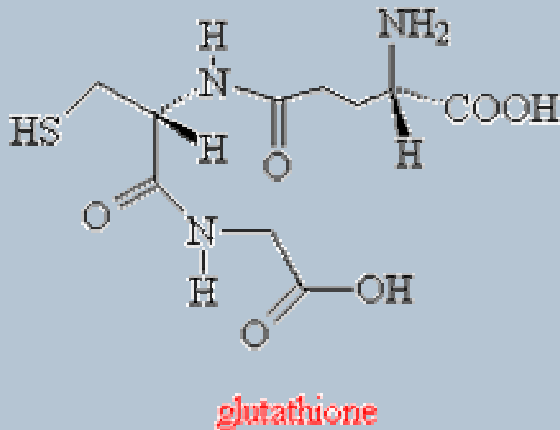

Paracetamol túladagolás: májkárosodás

kinon imin: erősen toxikus
eltávolítása: májban glutationnal
(ha nincs elegendő → a máj szöve-
teivel reagál → maradandó károsodás)

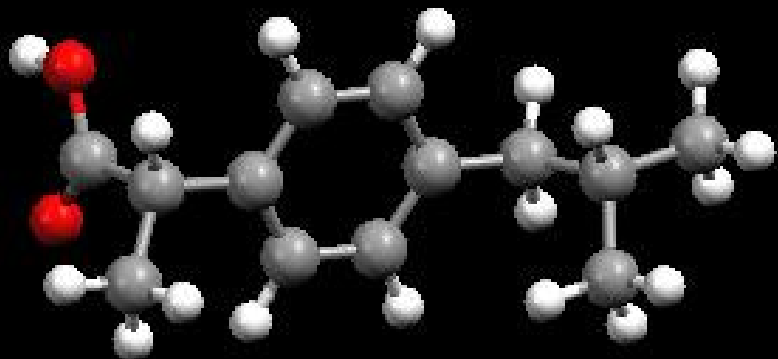
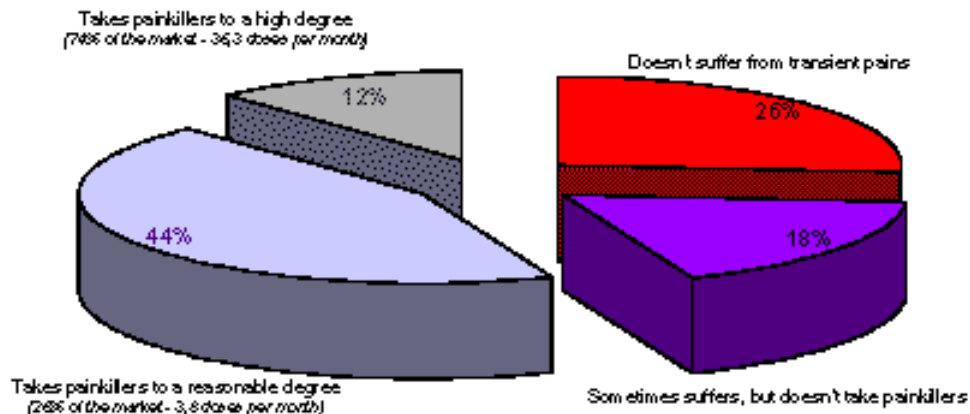
lebomlás első lépése

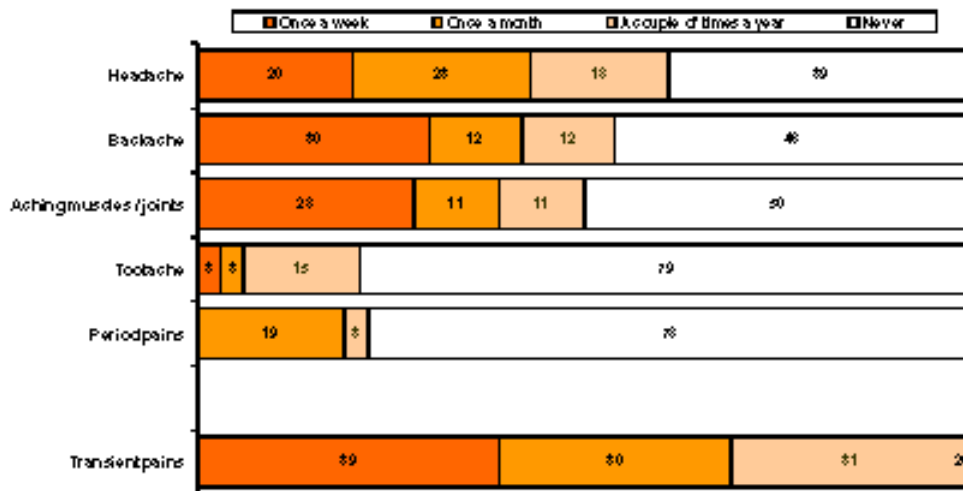
megemelik a glutation szintet a májban
újabb gyógyszerekben együtt található

Ibuprofen

Huma-Profen, Advil, stb.
gátolja a prosztaglandin
képződését
gyulladáscsökkentő is

VARIATION IN THE FREQUENCY FOR EACH TYPE OF PAIN

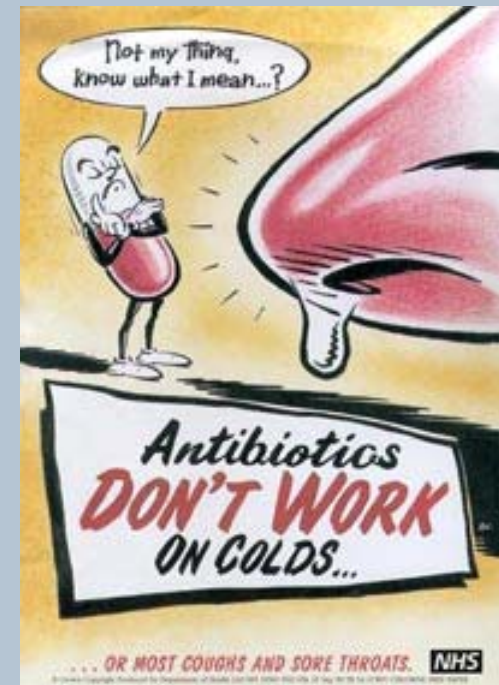
Antibiotikumok

Különböző mikroorganizmusok vagy más élő rendszerek anyagcseréjének közti- vagy végtermékei, melyek már kis koncentrációban képesek baktériumok és más mikroorganizmusok növekedését gátolni, vagy azokat megölni.

1928 Flemming: penicillin → 1941: humán használat

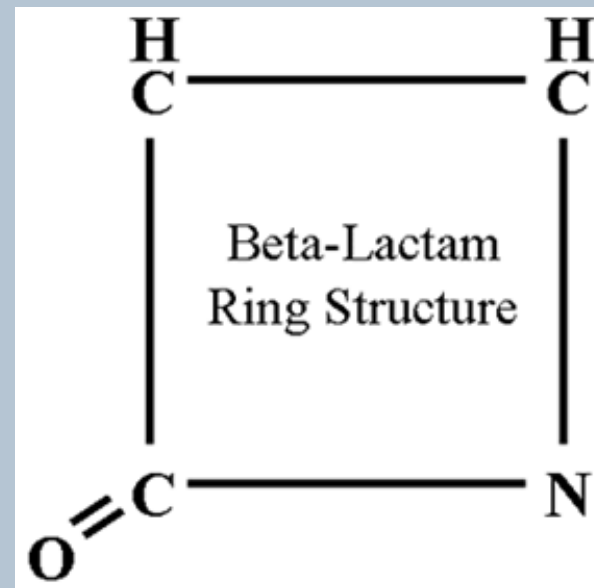
Elnevezésük:

1. kémiai nómenklatúra szabályai szerint
2. generikus név, ált. rövidebb, tudományos irodalomban alkalmazott
3. márkanev, a gyártó által adott (védett)

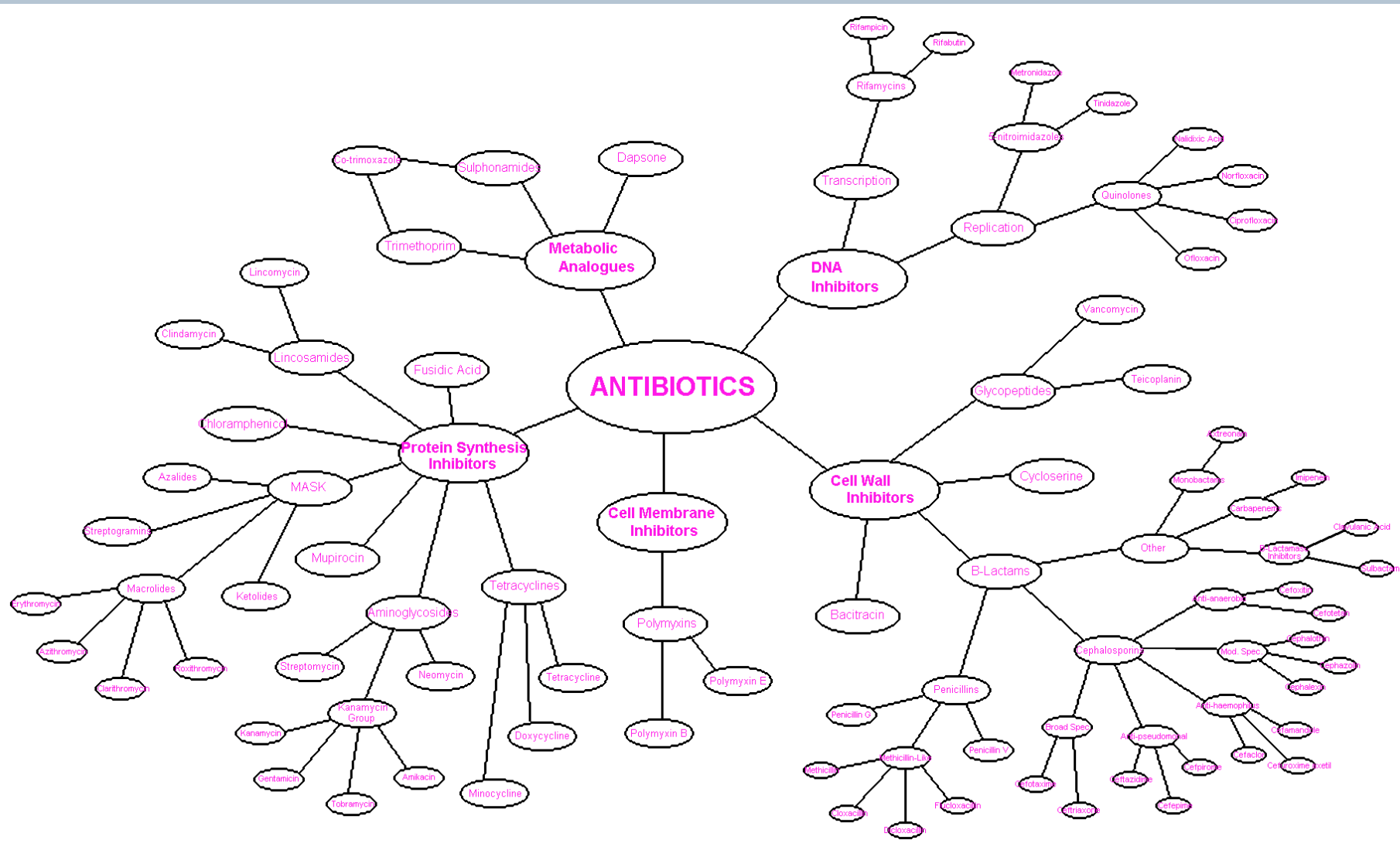

(egy lehetséges) Csoportosításuk:

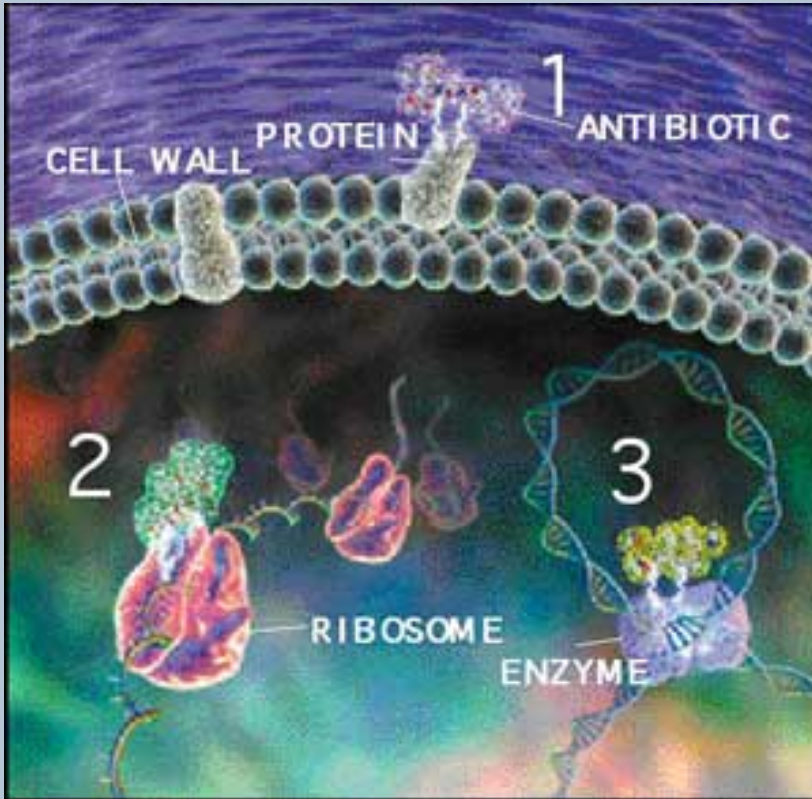
- Penicillin és származékai (béta-laktám gyűrű)
  - penicillinek
  - béta-laktámok
  - cefalosporinok
- Aminoglükozidok (neomicin, sztreptomycin, ...)
- Tetraciklinek (doxiciklin, oxytetraciklin, ...)
- Makrolidok (eritromicin, spiromicin, ...)
- Glükopeptidek (vancomicin, ramoplanin)
- Szulfonamidok
- Egyebek
  - klóramfenikol (sokféle mikroorganizmus ellen, de mellékhatások → életmentő esetekben (+kenőcs, szemcsepp))
  - clindamycin, stb.

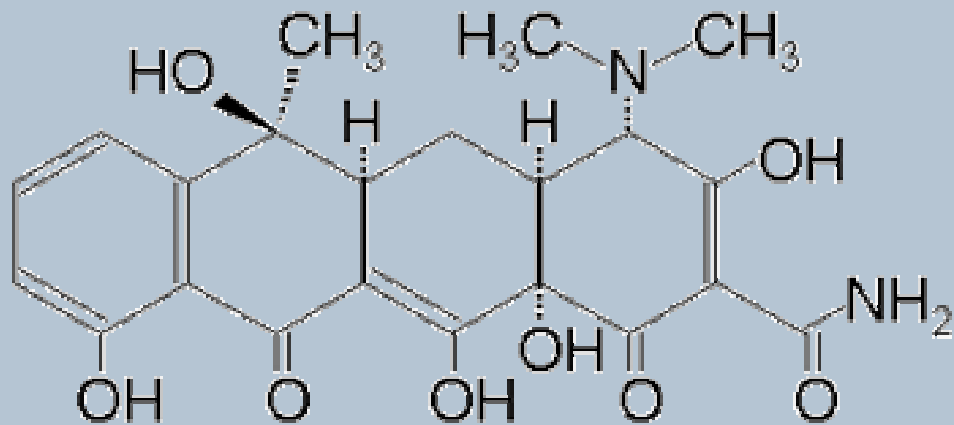
Csoportosítás hatás szerint:

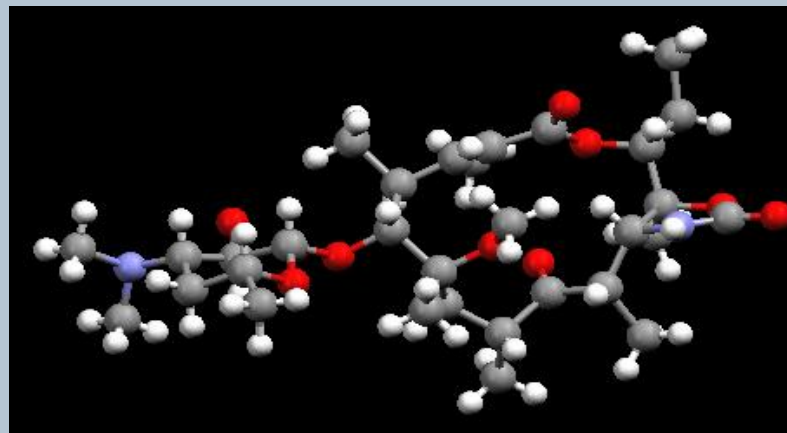
Hogyan működnek az antibiotikumok?

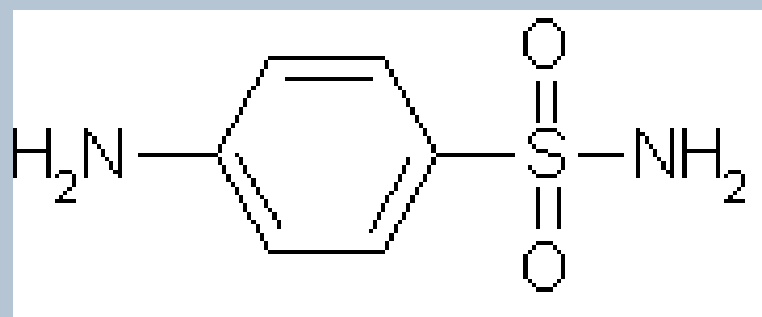
1. A sejtfal szintézisét gátolják (béta-laktámok)
rezisztencia → béta-laktamáz
antibiotikum-adalék: inhibitor (Augmentin)
2. A proteinszintézist rombolja a riboszómánál (Erythromycin, tetracyclin)
3. Gátolja a DNS-szintézist (szulfonamidok)

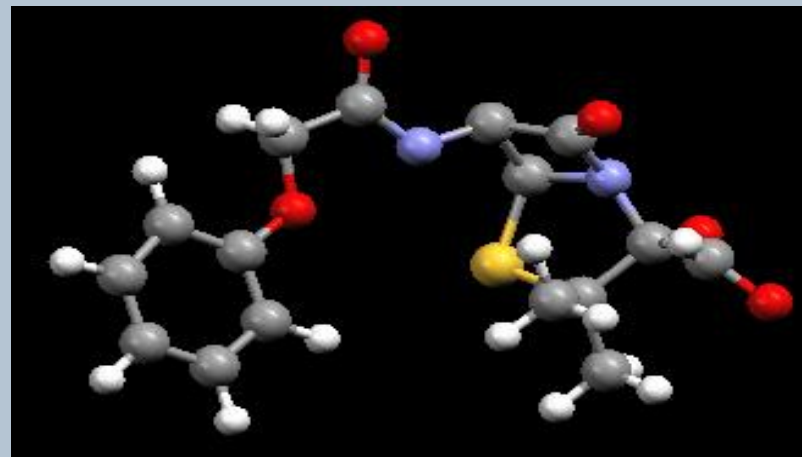
tetraciklin

erytromycin

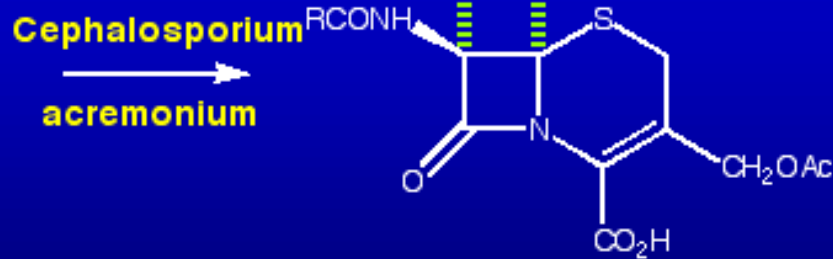
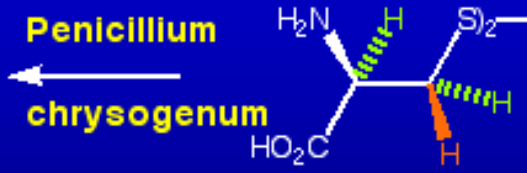
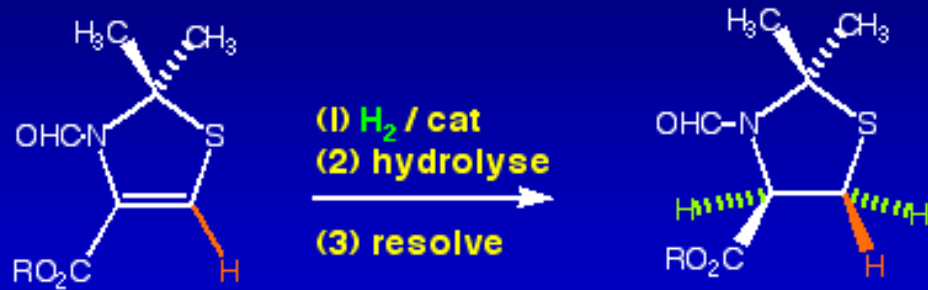
szulfanil-amid

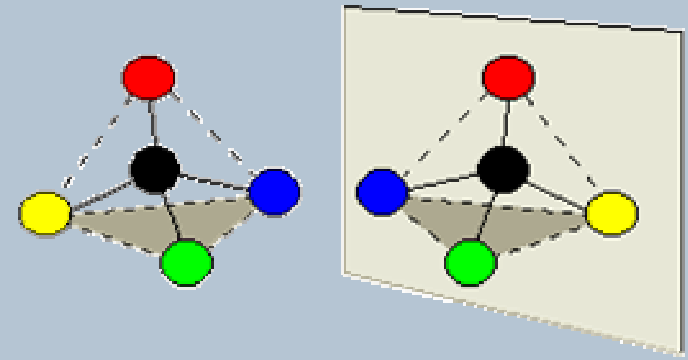
penicillin

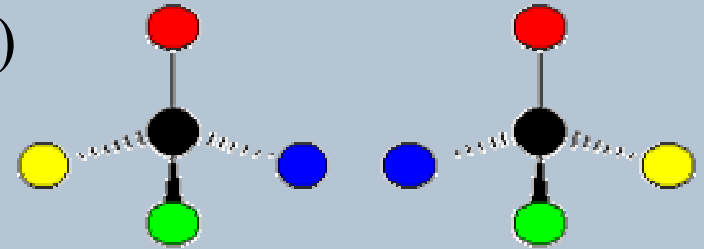
(egy lehetséges) Előállítás:

Tükörképi molekulák – gyógyszerként

királis vegyületek → két enantiomer (R,S)

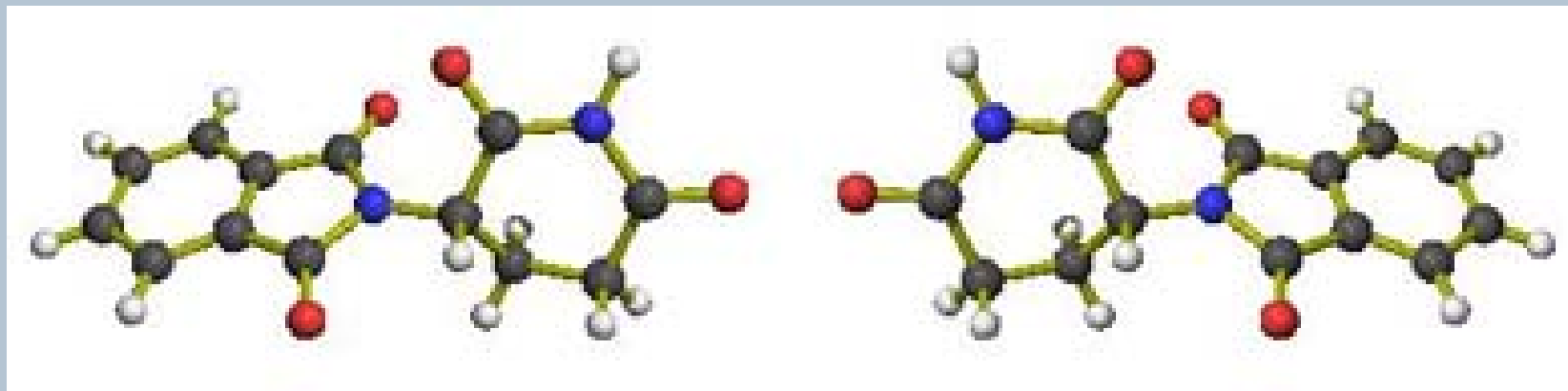

Contergan botrány

'50-es évek, enyhe nyugtatószerként forgalmazták
terhes nőknek reggeli hányinger csillapítására

torzszülöttek

a thalidomid (alfa-ftálimido-glutártárimid) két tükörképi párja

Thalidomid hatóanyag

R → kívánt hatás

S → teratogén hatás

Contergan mindkettőt tartalmazta
DE! Tiszta izomer sem jó, mert a
szervezetben spontán racemizálódik

„Contergan bábik”

Tükörképi vegyületek – gyógyszerként

- egyik izomer hatásos, másik nem

Ibuprofen: S aktív

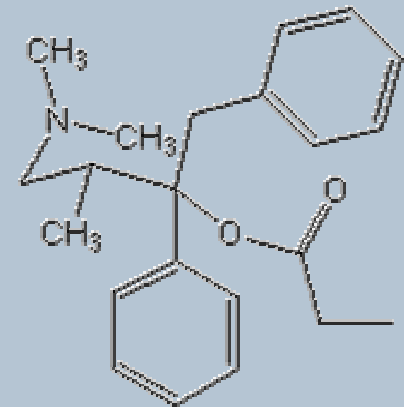
mégis racém gyógyszer, mert az R formát az enzimek átalakítják

- azonos hatásúak, csak nem egyforma mértékben
- teljesen azonosak
- különböző hatásúak (nem kívánatos mellékhatás esetén a tiszta izomer előállítása kívánatos)

– különböző terápiás hatás

fájdalomcsillapító DARVON $\Leftrightarrow$ NOVRAD köhögéscsillapító

– kompenzáló hatás

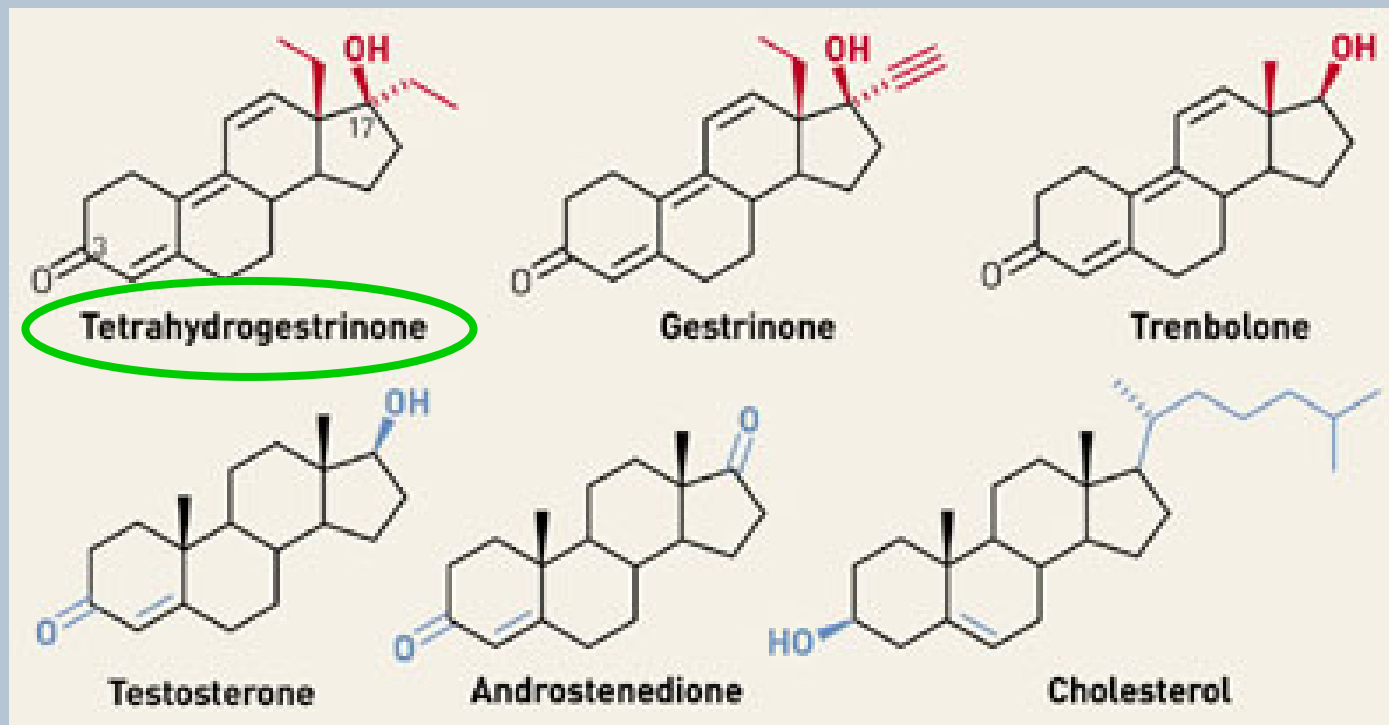
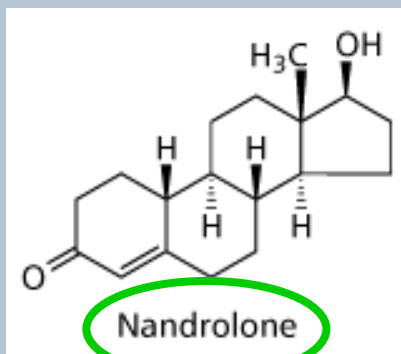

Darvon

Doppingszerek

Történet

- a holland 'dop' kifejezésből (zulu harcosok egyfajta erjesztett itala volt ez, amely növelte a bátorságukat a csatában)
- ókori görögök (diéta)
- 19. század (koffein, a kokain, sztrichnin vagy az alkohol)
- 1928: Nemzetközi Amatőr Atlétikai Szövetség tiltott szerek listája
- 1950-1970: ephedrin, amfetamin (több haláleset)
- 1966-tól nemzetközi versenyeken doppingtesztek
- '70-es évektől: szteroidok (nandrolon és tetrahydrogesztrionon (THG))
- vérdopping (gyakorlatilag még most is kimutathatatlan)
- EPO (erythropoietin) egy hormon: (a vesében termelődik és arra készíti a csontvelőt, hogy több vörösvértestet termeljen (megnövekedett hemoglobin koncentráció és hematokrit szint formájában mutatható ki))

Hatásai: izomnövekedés
erőteljes testszörzet
agresszív viselkedés

A NOB előírásai szerint a határérték 2 ng/ml.

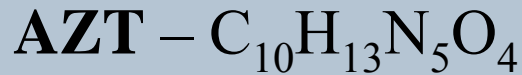
Tiltott szerek

- **stimulánsok:** kábítószeres és izgatószeres, növelik az éberséget, csökkentik a fáradtságot, fokozzák a versenyzési készséget, de az agresszivitást is
- **narkotikumok:** pl. morfin és származékai, doppingszerként való felhasználásuk kábítószerrel való visszaélésnek számít
- **anabolikus szerek:** mellékhatások heresorvadás, csökkenő spermatermelés, rendszeres használatot követően magas vérnyomás, máj- és vesedaganatok
nők esetében elférfiasodás, a petefészek működésének megszűnése, menstruáció elmaradása, terméketlenség
- **vizelethajtók:** gyors súlycsökkenés (komoly teljesítménycsökkenéssel párosulhat) + vizeletkiválasztás forszírozása (gyógyszer koncentráció csökkentése a vizeletben, illetve a szer kiválasztásának gyorsítása)
keringési, illetve hormonális megterhelés

Bejelentésre kötelezett szerek

VEGYÜLETNÉV	ATC-kód	KÉSZÍTMÉNY	megjegyzés
Vcortison	H02A	Adreson tbl.	lokálisan alkalmazható
oxymetazolin	R01A	Afrin spray	lokálisan alkalmazható
dexamethason	R03B	Auxison	lokálisan alkalmazható
terbutalin	R03C	Bricanyl inj., tbl., spray	inhalációban alkalmazható
betamethason	H02	Celestone inj. és tbl.	lokálisan alkalmazható
triamcinolon	H02	Delphicort	törzskönyvből törölve
mazipredonium	H02A	Depersolon inj. és csepp	lokálisan alkalmazható
methylprednisolon	H02 A	Depo-medrol inj.	lokálisan alkalmazható
prednisolon	H02A	Di-adreson F aquosum inj.	lokálisan alkalmazható
betamethason	H02	Diprophos inj.	lokálisan alkalmazható
prednisolon	H02A	Hemipred H inj.	lokálisan alkalmazható
insulin	A10A	Humalogok	diabetesben adható
somatropin (HGH)	H01	Humatrope inj.	
gonadotropin (LH)	G03G	Humegon	
insulin	A10A	Humulinok	diabetesben adható
hydrocortison	H02A	Hydro-adreson aquosum inj.	lokálisan alkalmazható
hydrocortison	H02A	Hydrocortison microcr. inj.	lokálisan alkalmazható
insulin	A10A	Insulinok	diabetesben adható
triamcinolon	H02	Kenalog inj.	lokálisan alkalmazható
adrenalin (epinephrin)	N01B	Lidocain-adrenalin injekciók	lokálisan alkalmazható
epinephrin (adrenalin)	N01B	Lidocain-adrenalin injekciók	lokálisan alkalmazható
adrenalin (epinephrin)	N01B	Marcain-adrenalin injekciók	lokálisan alkalmazható
epinephrin (adrenalin)	N01B	Marcain-adrenalin injekciók	lokálisan alkalmazható
dexamethason	H02A	Mephamesone-4 inj.	lokálisan alkalmazható
methyl-prednisolon	H02 A	Metypred inj. és tbl.	lokálisan alkalmazható
oxymetazolin	R01A	Nasivin csepp és spray	lokálisan alkalmazható
dexamethason	H02A	Oradexon inj. tbl.	lokálisan alkalmazható
triamcinolon	H02	Polcortolone tbl. és TC spray	lokálisan alkalmazható
prednisolon	H02A	Prednisolon tbl.	lokálisan alkalmazható
salbutamol	R03C + B532	Salbutamol tbl., spray, sirup	inhalációban alkalmazható
salmeterol	R03A	Serevent spray	inhalációban alkalmazható
hydrocortison	H02A	Solu-cortef inj.	lokálisan alkalmazható
methylprednisolon	H02 A	Solu-medrol inj.	lokálisan alkalmazható
prednisolon	H02A	Ultracorten H inj.	lokálisan alkalmazható
salbutamol	R03A	Ventolin spray	inhalációban alkalmazható
salbutamol	R03C	Volmax tbl.	inhalációban alkalmazható

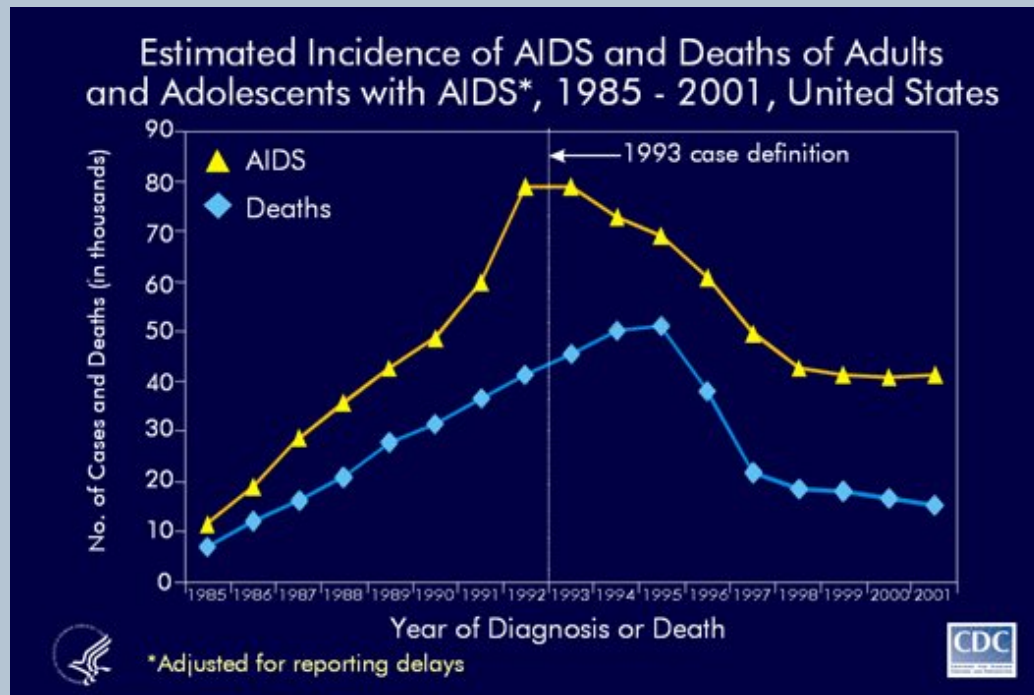
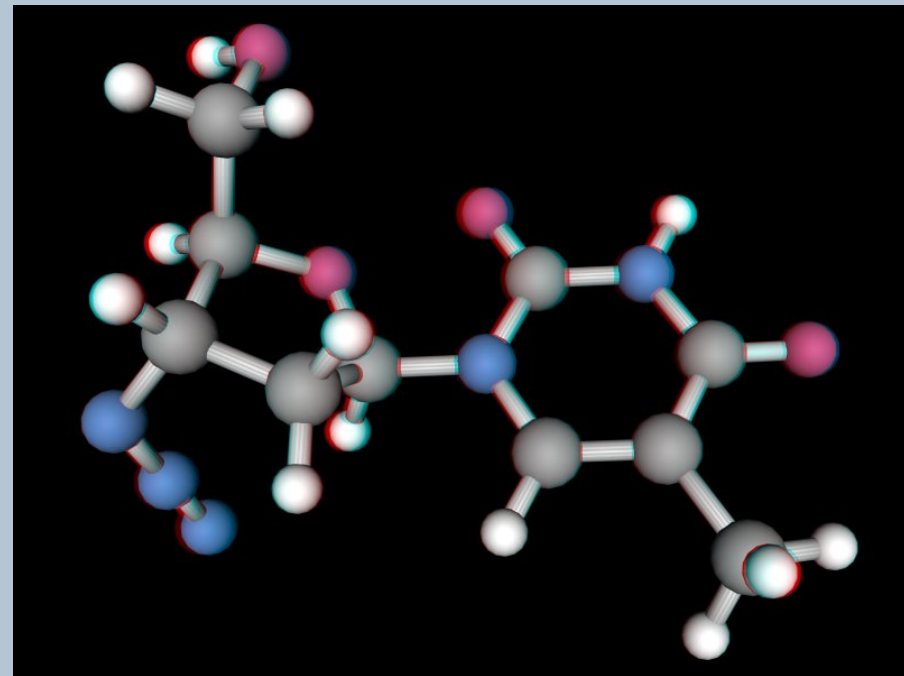

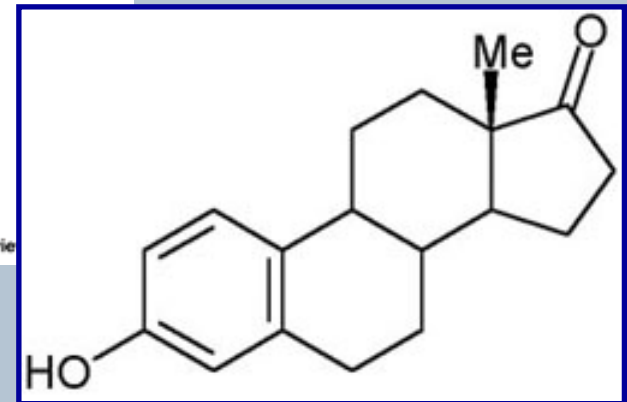
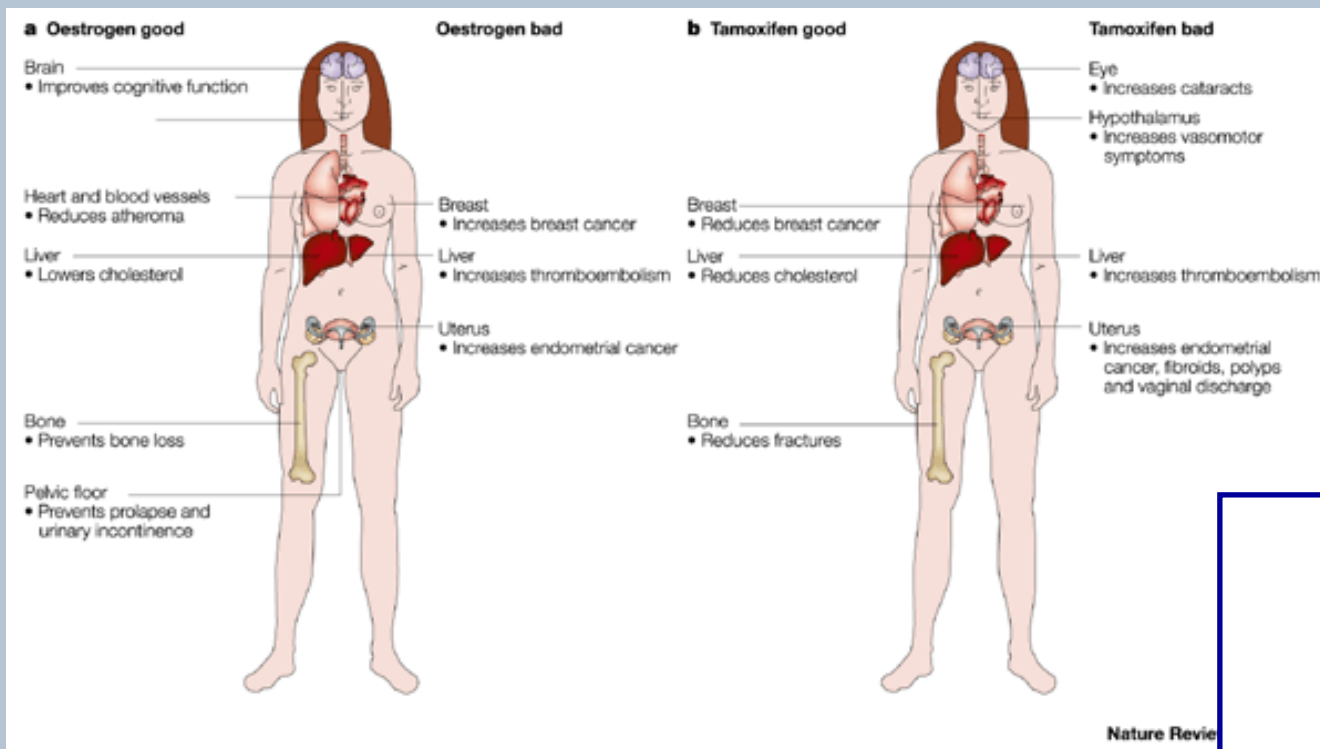
(azido-timidin)

eredetileg kemoterápiás céllal
kutatták

ma: legjelentősebb HIV
gyógyszer

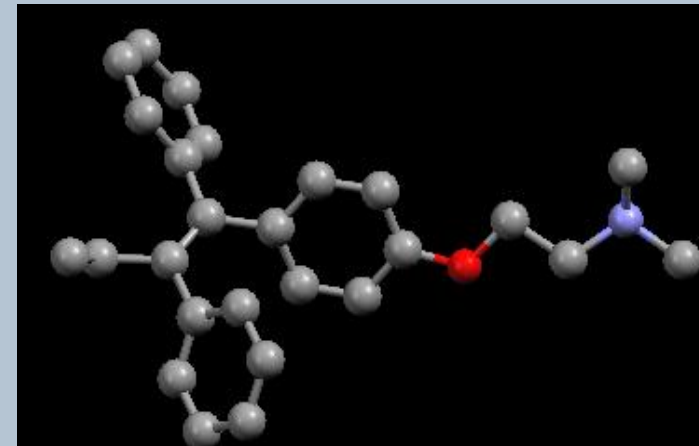
- erős vírusölő
- képes gátolni a sejtosztódást

Tamoxifen

mellrák kezelésében (eredetileg fogamzásgátló hatását kutatták) (szintetikus nem-szteroid anti-ösztrogén) ösztrogén aktivitását gátolja → rákos sejtek növekedését, illetve terjedését gátolja vagy megszünteti

*"Give it to me straight, Doc.
How long do I have to ignore your advice?"*